

Маєвський Ю.Ф. – аспірант Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України. М. Харків, вул. Лермонтовська, 28.

Mayevsky U.F. – researcher of Training Research and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Lermontovska str, 28.

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В ПРІОРИТЕТАХ ЄДИНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

GLOBAL FOOD SECURITY IN THE PRIORITIES OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION

У статті визначено, що єдина аграрна політика Євросоюзу (ЄАП), офіційно була створена для забезпечення гідного рівня життя для фермерського класу ЄС і гарантованої якості продовольства за доступними цінами. Єдина аграрна політика покликана підтримувати ефективність сільськогосподарського виробництва в Євросоюзі й продовольчу безпеку шляхом задіяння механізмів субсидій і стабілізації цін на продукти харчування, в тому числі на мінімальному рівні.

Ключові слова: *аграрна політика, продовольча безпека, закордонний досвід аграрної політики, аграрна політика Європейського союзу*

The article states that the single agricultural policy of the European Union (EAP) was officially created to ensure a decent standard of living for EU farmers and guaranteed quality food at affordable prices. The common agricultural policy is designed to maintain the efficiency of agricultural production in the European Union and food security through the use of subsidy mechanisms and stabilization of food prices, including at a minimum level.

Keywords: *agricultural policy, food security, foreign experience of agricultural policy, agricultural policy of the European Union.*

Постановка проблеми Незважаючи на етапи реформування, що пройшли певні успіхи в поліпшенні екології сільського господарства й розподілі субсидій, аграрна політика ЄС, роблячи значний вплив на продовольчу ситуацію в світі, як і раніше не відповідає проголошеним Євросоюзом цілям боротьби з бідністю та голодом на глобальному рівні. У зв'язку з цим впливає низка принципів моментів у нинішньої стратегії єдиної економічної політики, які чинять негативний вплив на глобальну продовольчу безпеку та продовольчу ситуацію в країнах, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблема продовольчої безпеки в пріоритетах єдиної аграрної політики Європейського союзу яка

безпосередньо пов'язана із проблемою складових глобальної продовольчої безпеки в умовах боротьби з бідністю та голодом на глобальному рівні. Більшість досліджень у цій галузі висвітлюються в роботах [1; 3; 4].

Метою статті є дослідження основних аспектів глобальної продовольчої безпеки єдиної аграрної політики Європейського союзу.

Виклад основного матеріалу Єдина аграрна політика багато в чому відображає провідну роль ЄС у глобальному виробництві продовольства й торгівлі сільгосппродуктами - на частку ЄС приходиться 17% світового експорту продовольства. Союз займає друге місце як світовий експортер молочних продуктів і свинини і третє місце як експортер птиці і зерна.

В ЄС сільськогосподарська політика визначається рамками ЄАП (Common Agricultural Policy) та спирається на дві концепції.

Концепція I (так звана виробничо-торгова опора) служить для регулювання заходів підтримки в рамках Спільного ринку і включає єдину систему виплат (ЄСВ) і систему виплат на одиницю площі культивованої землі (СВЕП). ЄСВ застосовується замість різних субсидій і визначає ступінь підтримки на основі дотримання стандартних вимог, що пред'являються в галузі природоохоронних заходів, продовольчої безпеки та охорони здоров'я тварин і рослин. Ця програма фінансується Європейським фондом сільськогосподарських гарантій (ЕФСГ).

Концепція II (так звана соціально-структурна опора) вирішує завдання комплексного розвитку сільських територій, підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора ЄС, поліпшення навколишнього середовища та якості життя на сільських територіях. В рамках цієї концепції вживаються заходи щодо спільного фінансування держав членів ЄС (виплати для менш сприятливих районів, агроекологічні програми, інвестиційна допомога). З цією метою використовуються кошти Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів.

Слід особливо відзначити, що з самого початку створення ЄАП, як центрального інституційного ядра ЄС, було продиктовано прагненням забезпечити в першу чергу продовольчу безпеку країн - учасниць Спільного ринку. Це впливає з первинних цілей ЄАП, зафіксованих в статті 33 Римського договору 1957 р.:

- 1) збільшення продуктивності праці,
- 2) гарантія справедливих стандартів життя сільського населення,
- 3) стабілізація ринків,
- 4) безпечний доступ поставок,
- 5) забезпечення споживачів продуктами харчування за прийнятними цінами.

Пізніше, під час переходу головування в ЄАП до Франції в 2013 р, яка очолила в ЄС процес подальшого реформування політики, мета ЄАП була поставлена в контекст викликів ХХІ ст. і більш чітко пов'язана з продовольчою безпекою. У модернізованому вигляді 4 основні завдання ЄАП звучали наступним чином:

- 1) самозабезпеченість ЄС продовольством і безпеку продуктів харчування,
- 2) участь ЄС у підтримці рівноваги на світовому ринку продовольства,
- 3) розвиток сільських регіонів ЄС,
- 4) протидія зміні клімату та поліпшення навколишнього середовища.

Ще більший зсув акцентів у політиці ЄС на проблеми продовольчої безпеки стався під впливом зростання цін на продовольство в 2007-2008 р. і особливо в 2010 р в результаті різкої волатильності цін на пшеницю на світовому ринку. Логічним у цьому світлі видається позиція Європейської комісії та Європейського парламенту, які схильні розглядати продовольчу безпеку в якості ключової теми реформування ЄАП на період після 2013 р інформаційному бюлетені Єврокомісії «ЄАП після 2013 г.» «Особливо наголошувалося на необхідності збільшення аграрного потенціалу ЄС з метою довгострокового та гарантованого забезпечення продовольчої безпеки громадян Європи».

У більш розгорнутому вигляді ця теза зафіксована в Паризькій Декларації щодо ЄАП ЄС, прийнятої за ініціативою Франції у грудні 2009 р у ній стверджувалося, що в умовах кліматичних змін, глобальної політичної та продовольчої нестабільності, коливань цін на світових ринках і загострення проблем із здоров'ям населення планети тільки амбітна й всеохоплююча континентальна політика може зберегти незалежність Європи. І для цього необхідний широкий консенсус у ЄС щодо надання продовольчої безпеки першорядного значення як головної мети ЄАП на найближчу перспективу. Разом з тим не слід вважати, що з появою ЄАП продовольча безпека переросла межі національного суверенітету держав-членів ЄС і одночасно стала розглядатися як міжнародно-правова проблема, тобто в контексті міжнародної продовольчої безпеки. Незважаючи на те що Європейський союз досяг вражаючих успіхів у забезпеченні свого населення продовольством, модернізації аграрного виробництва та сконцентрував величезні продовольчі резерви, продовольча безпека продовжує розглядатися насамперед під кутом повномасштабного і стабільного забезпечення продовольством населення ЄС. Це впливає практично з усіх основоположних документів ЄАП.

Інша справа, що ЄАП, будучи ще з 1960-х рр. ядром інтеграції Західної Європи, з самого початку набула міжнародний вимір, а її правові установки, норми і стандарти вийшли за межі національного суверенітету і пізніше задали тон формування концепції глобальної продовольчої безпеки. Якщо говорити про причини цього явища, то можна погодитися з думкою ряду експертів, які вважають, що в основі переходу ЄС до порядку глобальної продовольчої безпеки лежать два принципових моменти: з одного боку, створення єдиного продовольчого ринку ЄС зажадало його стабілізації і протекціоністських заходів захисту інтересів найбільших аграрних країн Спільного ринку; з іншого - необхідно було зняти гострі проблеми продовольчого забезпечення країн «третього світу» з метою утримання ціє

групи країн у рамках єдиної економічної моделі і запобігання кризовим ситуаціям в уразливих регіонах світу.

На ділі, не дивлячись на всю риторичку в ЄС навколо глобальної продовольчої безпеки та боротьби з голодом у світі, головною задачею ЄАП як і раніше залишається забезпечення продовольчої безпеки громадян Європейського союзу. При цьому природна турбота про добробут свого населення й теза про захист «продовольчої незалежності» використовуються часом політичною елітою й аграрним лобі в ЄС як сильний і, треба визнати, дієвий аргумент для виправдання заходів протекціонізму по відношенню до сільського господарства Євросоюзу.

Якщо аналізувати систему захисних заходів, що здійснюються ЄАП, то перш за все треба виділити інструменти підтримки фермерських господарств (прямі субсидії з бюджету і єдиний аграрний платіж), а також різного роду тарифи, мита й збори (інтервенційна ціна, порогова ціна, імпорتنний збір, експортна субсидія). У результаті застосування ЄС цієї системи так званих «ринково-цільових» інструментів аграрний бізнес у ЄС був надійно захищений від зовнішньої конкуренції та дешевого імпорту з «третіх» країн. Ціною величезних фінансових впливів була створена практично «всепогодна» модель сільського господарства, що функціонує багато в чому незалежно від реального ринкового попиту (чого варті в цьому плані хоча б неринкові за своєю суттю заходи прямої підтримки фермерських доходів) і ситуації на міжнародних продовольчих ринках. При цьому жорсткий корсет тотальної захисту сільського господарства ЄС (регулювання внутрішніх цін і регулювання сільськогосподарської торгівлі з «третіми» країнами) як і раніше зберігається в своїх основних параметрах, незважаючи на певні модифікації, проведені в ході останніх етапів реформування ЄАП (реформа Макшері, Порядок денний 2000, реформа Фішлера).

Питання про те, які конкретно існують загрози продовольчій безпеці ЄС і наскільки вони реальні, а також про наслідки надмірного захисту аграрного ринку ЄС для глобальної продовольчої безпеки, знаходяться в центрі дебатів, які ведуться навколо сучасного етапу реформи ЄАП.

Основні аргументи прихильників концепції активного захисту аграрних інтересів ЄС зводяться до того, що сільське господарство Євросоюзу як і раніше потребує підтримки безпеки в умовах фінансової та економічної нестабільності, що спостерігається в зоні євро і Спільного ринку. Наприклад, М. Фішер Белль, колишній комісар ЄС з сільського господарства, вважає, що «необхідно зберегти систему прямих виплат фермерським господарствам і залишилися ринкові захисні інструменти, оскільки вони створюють для аграріїв сітку безпеки; якщо ЄС зробить сільське господарство дуже вразливим, то ми можемо поставити під загрозу поставки продовольства, бо в результаті серйозної кризи можуть зникнути значні сегменти нашої виробничої бази.»

Використовуються й інші аргументи на підтримку нинішньої стратегії ЄАП - різного роду кризові сценарії і прогнози (можливість військових

конфліктів на периферії європейського континенту, різке зниження врожайності зернових внаслідок негативного впливу кліматичних змін і скорочення посівних площ, необхідність перенаправлення продовольчих культур на виробництво біологічного палива в разі кризової ситуації з поставками традиційних видів палива).

І все це підпорядковано меті виправдати раціональність нинішньої стратегії ЄАП і спільної сільськогосподарської політики, покликаної забезпечити високий рівень продуктивності й глобальної конкурентоспроможності агробізнесу в ЄС. У цих рамках роль сільського господарства Євросоюзу зводиться до обслуговування експортних інтересів агропромислових концернів шляхом поставок для них доступної сировини. Такий підхід підтверджується й позицією Єврокомісії, яка вважає, що аграрний сектор ЄС повинен продовжувати нарощувати виробництво продовольства з тим, щоб «бути в стані задовольнити зростаючий світовий попит на продовольство, який за розрахунками продовольчої та сільськогосподарської організації FAO повинен збільшитися до 2050 р на 70% »

У свою чергу критики цього курсу вважають, що вибудовано систему аргументації на користь продовження ставки на масштабні заходи захисту й заохочення інтересів агробізнесу має під собою досить хитку наукову основу. За їхньою оцінкою, в ЄС немає жодного дослідження, яке підтвердило б обґрунтованість кризових сценаріїв прихильників нинішньої моделі ЄАП, які прогнозують гіпотетичні умови виникнення ситуацій з нестачею продовольства й тим більше виникнення загрози голоду в ЄС. Зокрема, теза про можливість виникнення загрози продовольчій безпеці ЄС у разі різкого зниження поставок природного палива спростовується тим, що імпорт нафти й газу в значній мірі диверсифікований, та й до того ж все сільське господарство ЄС споживає тільки 2,2% всієї енергетики Євросоюзу.

Точно так ставляться під сумнів інші твердження про виникнення дефіциту продовольства в ЄС. Вказується, що, по-перше, ЄС вже володіє колосальними запасами продовольства - і вони будуть нарощуватися в найближчому майбутньому - на тлі успішного в цілому розвитку сільського господарства. По-друге, навіть у разі великого зростання цін на продовольство (в 10 разів) - при всій неймовірності такого сценарію - купівельна спроможність громадян ЄС залишиться в межах допустимого (якщо в даний час середньостатистична сім'я витрачає 7% доходу на покупку продовольства, то навіть в разі трикратного збільшення ціни витрати не перевищуватимуть 25% сімейного доходу). По-третє, для нейтралізації негативного ефекту непередбачуваного зростання цін на продовольство можуть бути використані також компенсують заходи - розширення посівних площ (зараз під зернові використовується лише 34,4% всієї землі в ЄС), скорочення угідь під технічні культури (8,2% всіх земельних площ), скорочення енергоємності сільського господарства, розширене використання новітніх методів підвищення врожайності, аж до застосування ГМО.

Спростовується і припущення про можливість виникнення гіпотетичної загрози голоду в разі збройного конфлікту на європейському континенті. Експерти вважають, що розвинені держави члени ЄС мають величезний мобілізаційний потенціал за екстремим (в десятки разів) збільшенням виробництва продовольства в стислі терміни (1-2 роки) з тим, щоб виключити можливість такого сценарію. З усією наочністю це було продемонстровано Німеччиною, Францією і Росією в роки Першої та Другої світових воїн.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямі Прагнення політичного істеблїшменту ЄС гарантувати певний рівень продовольчої безпеки, навіть із зайвою запасом міцності, цілком може бути зрозуміла чисто психологічними причинами. Адже в пам'яті поколінь і в культурній традиції ще свіжі спогади післявоєнної розрухи в Європі і непростій ситуації із забезпеченням населення продовольством. До того ж всі ці побоювання нашаровуються на апокаліптичні прогнози кліматичної катастрофи, повеней, напливу біженців з конфліктних регіонів світу. Не варто скидати з рахунку й політичний консерватизм правлячої еліти в ЄС - в умовах кризового стану економіки та фінансів у зоні євро вона більш схильна до збереження статус-кво щодо продовольчої безпеки, ніж до проведення радикальної реформи ЄАП з «непередбачуваними наслідками» для благополуччя власного населення й стабільності правлячих кіл Євросоюзу. Незважаючи що пройшли етапи реформування та певні успіхи в поліпшенні екології сільського господарства і розподілі субсидій, аграрна політика ЄС, роблячи значний вплив на продовольчу ситуацію в світі, як і раніше не відповідає проголошеним Євросоюзом цілям боротьби з бідністю та голодом на глобальному рівні.

Список використаної літератури.

1. Шевченко Н. О. Концепція державного регулювання АПК в ринкових умовах на засадах інноваційно-інвестиційної моделі / Н. О. Шевченко // Інвестиції: практика та досвід – 2011. – № 6. – С. 75–78.
2. Данкевич А. Є. Розвиток земельних відносин у сільському господарстві // Економіка АПК. 2007. № 7. С. 47–50.
3. Збарська А. В. Оптимізація розмірів малих сільських підприємств / А. В. Збарська, А. І. Липов'як-Мелкозьорова // Сучасні питання економіки і права. – 2014. – № 1. – С. 10–19.
4. Килин О. В. Фактор кооперації в регіональній економічній політиці ЄС щодо розвитку соціального партнерства в посткризовий період / О. В. Килин // Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації : матер. наук. конф. проф.-викл. складу й аспір. / ред. кол. : Г. І. Башнянин, В. В. Апопій, О. Д. Вовчак та ін. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. – С. 44–47.
5. Лопатинський Ю. М., Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т,

---

УДК 351.82: 330.341.1

Тресков Андрій Вікторович – аспірант Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України. М. Харків, вул. Лермонтовська, 28.

Treskov A.V.. – researcher of Training Research and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Lermontovska str, 28.

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**THEORETICAL PRINCIPLES OF STATE REGULATION OF FUEL AND
ENERGY COMPLEX DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENERGY
SECURITY**

У статті визначено, що при вирішенні глобальних питань підвищення суспільного добробуту в даний час особливого значення набуває енергетична безпека, забезпечення якої входить у число основних пріоритетів практично всіх суверенних держав світу. В результаті енергетична безпека являє в своєму розвитку в фарватері трансформації і розвитку світової економіки та політичного устрою окремих країн. Оскільки трансформація такого роду відбувається різними темпами і набуває різних форм в різних регіонах світу, визначення, трактування та сфери застосування поняття енергетичної безпеки також істотно варіюються.

Ключові слова: енергетична безпека, закордонний досвід енергетичної безпеки, економічна складова енергетичної безпеки.

The article identifies that in addressing global issues of improving public welfare, energy security is now of particular importance, ensuring which is one of the main priorities of almost all sovereign states in the world. As a result, energy security is in its development in the fairway of transformation and development of the world economy and political system of individual countries. As this kind of transformation takes place at different rates and takes different forms in different regions of the world, the definition, interpretation and scope of the concept of energy security also vary significantly.